

**elena
hidvéghyová-
yung**

**ked'
anjeli skladajú
plachty**

**keď
anjeli skladajú
plachty**

**elena
hidvéghyová-
yung**

**keď
anjeli skladajú
plachty**

slovar

Text © Elena Hidvéghyová-Yung 2026

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2026

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-7813-9

*Lucii a Tomášovi,
mojim vzácným súrodencom*

*Teraz sa mi zdá, že píšem o matke,
aby som ju pre zmenu ja priviedla na svet.*

Annie Ernaux: *Žena*

I	Rekviem – Introitus	12
II	Fragmenty a súradnice mojej mamy	18
III	Rekviem – Lacrimosa	54
IV	Plôšky sludy v granite – zrkadlá minulosti	86
V	Rekviem – <i>Da capo al fine</i>	128
VI	Súkromné teórie a podivuhodné úvahy (o smrti)	160
VII	Rekviem – <i>Fine</i>	188

Mami... do tejto knihy môžem dať všetko, celú svoju dušu a životnú skúsenosť. Lásku k tebe i lásku k Bohu. Aj všetky ostatné milované témy: spiritualitu, zmyslovosť, nuansy jazyka... Vzťah matky a dcéry – dokonca naprieč generáciami; partnerskú lásku i jej (ne)naplnenie, osud i posledné veci človeka. A ešte: poéziu, sny, spomienky, hypotézy, staromilstvo, mystiku... i pátos.

Áno, úplne všetko.

Rekviem – Introitus

Keď začiatkom apríla prišla z onkológie správa, že je to otázka veľmi krátkeho času, začula som v diaľke gong. Trvalo to len niekoľko okamihov a vzápätí som ho zapudila. Nechcela som počuť ten zlovestný zvuk; odháňala som ho.

Lenže údery časomieri sa vynárali; temné odpočítavanie posledných momentov pozemského bytia pre moju mamu. Niečo vo mne, moje intuitívne ja, vedelo, čo sa deje. Niečo iné v mojej hlave (moje romanticko-idealistické ja) si to nepripúšťalo. Myšlienku o blížiacom sa konci som nebola sprvu ochotná prijať, búrila som sa odmietaním pravdy.

Moja mama definitívne odchádza – ten proces sa spustil – a ja som to vedela i nevedela. Chápala i nechápala. Stále som verila, že to nie je pravda. (A pritom: *Pravda vás oslobodí*. Roky tomu verím.) O osem dní neskôr – v to pamätné ráno – bolo jasné, že koniec je na dosah ruky. Už som bola uzrozumená, v pravde na čas oslobodená.

V skutočnosti predzvesť maminho blížiaceho sa odchodu mi prebleskla v hlave prvý raz ešte skôr – pár dní pred informáciou z onkológie.

Bola covid-lockdownová Veľkonočná nedeľa, všetci pozatváraní doma. Od mojej sestry, ktorá žila pri mame, prišla stručná esemeska: *Mamina chce, aby ste si to vypočuli aj vy s Tomášom*. Priložená bola nahrávka z diktafónu. Znelo to osudovo, niečo veľmi závažné nám mama chce oznámiť. Jadrom dlhšej hlasovej správy boli slová: „Nech mi nikto nehovorí, ako budem behať po záhrade – lebo jar je tu; všetko sa lepšie, aj ja sa budem lepšie. Nechcem, aby ste mi to vnucovali, lebo to nie je pravda.“

Vtedy som spozornela. Stredom oblohy preletel orol so siedmimi beda. Predtucha; rýchlo som ju však

odohnala. Ľadová ruka mi zovrela srdce, ale vzápätí som tie vnemy vytesnila. Nie, nie, nie... to nemôže byť pravda. Nejaká časť mňa tvrdila: ešte nie. Chcela som tomu veriť. A s tým som sa na pár dní uspokojila.

29. 5. 2021 **Agresívne a hypervitálne**

Odkedy sa mi mama zdôverila, že si v prsníku nahmatala hrčku veľkosti slivky, vedela som: na dráhe jej života sa niečo dalo do pohybu. Neprebádateľný mechanizmus tajomstva. Na pôvodnej trajektórii nebeského telesa sa začali odohrávať zmeny, nové zakrivenia. Pribudli nečakané súradnice. Možno ten proces trval už minimálne dva-tri roky, len sme o tom nevedeli. (Bola som málo senzibilná na mamin organizmus? Keby som žila pri nej, bolo by to iné? Zavnímala by som niečo?)

Už nič nebude také ako predtým. Hoci možných vysvetlení obávanej hrčky bolo viac, tušila som, že to je „to“. Keď bola zakrátko diagnóza čierna na bielom, vedela som, že vždy keď sme spolu my dve, sme vlastne tri: mama, rakovina a ja. Tichý spoločník, či skôr nevítaný hosť; tieň, bez ktorého to nešlo. Akoby nás tá tretia bytosť neustále pozorovala, načúvala, číhala, do všetkého nenápadne vstupovala, mlčky kibicovala. A občas aj rýpala, so všetkou zákernou perfídnosťou.

Rakovina nielenže vyžiera a požiera telo – stroví jeho zdravé bunky –, ale zároveň si vyrába svoje vlastné, extrémne čulé a vitálne. Choroba priam chrlí svoje zdivočené potomstvo; agresívne a hyperaktívne (kukučie mláďatá). Najprv sa niečo zdravé zvrhne na patologické a potom sa už rúti lavína: ... *a bunka oborila sa na bunku, s úmyslom vraždy, s besom skazitela. Zem stene, piští vzduch, rvú vlny vód. Telo aj duša stene, piští, „rve“.* Telá a duše navôkol stenú, pištia, rvú... Choroba pridáva do obehu svoje prebujnené, parazitujúce deti.

Je ich postupne ako piesku na brehu mora. Zálaha, záplava; zatopenie pevniny, kde pulzuje život, rastú stromy a spievajú vtáky. A hoci to nemusí byť – chvalabohu – pravidlom, rakovina občas všetko zadusí. Zaškrť. Škrť cez rozpočet.

Celý čas je v hre otázka: Kto je silnejší? Kto je pánom v dome konkrétneho tela – majiteľ či nepozvaný hosť?

Pomerne dobre to znázorňuje obraz šťavnatého, pestovaného trávnik. Keď sa doň zahryzne pýr, púpava či iná zelina, sviežu žiarivozelenú trávku postupne vydusí. Burina sa sama poľahky vysieva, rastie do výšky, šírky i hĺbky, všetko pohltí a stane sa paňou celého teritória. Trávnik postupne podľahne, ak nie je spustený protiútok; rozpúta sa zúrivý zápas – kto z koho.

Nakoniec však stále ostáva zeleň – život, a niekomu sa môže páčiť aj živelná sila prírody mimo „umelo“ pestovaného porastu – v tom zmysle tá paralela nesedí. Burina ako metafora je predsa len o kúsoček menej desivá ako diagnóza s predponou C. Napríklad C50: kód pre zhubný nádor prsníka.

2. 6. 2021 **Zelina zlá, zelina dobrá**

Včera sme v maminej záhrade spolu s deťmi trhali aj s koreňom rozbláznený brečtan, povojník, vysiate drevité stonky orgovánu a drobunké javorčeky. Zlá zelina nevyhynie, vraví sa. V prírodnom priestore (záhrady) to platí neomylné. Vitalita buriny a divokého porastu vždy mnohonásobne prevyšuje ušľachtilé, nebodaj chránené, s láskou pestované rastliny a kvety, najmä tie nižšieho vzrastu s jemnou stonkou.

Ak by to malo byť aplikované na svet ľudí, ide o dosť bizarný výrok. Akoby citliví, láskaví a obetaví ľudia vznešeného ducha zomierali skôr, akoby ich ľahšie zo

seba striasol Strom života než tých druhých – hrubozrn-
ných, drsných, nekultivovaných, bezohľadných...

Ako to je vlastne?

Nedávno som počula slávneho amerického psychiatra prednášať o náchylnosti na choroby, ako je rakovina. Z jeho vyše päťdesiatročnej skúsenosti vyplýva, že ove-
ľa viac než genetika k tomu prispievajú nezdravé vzorce
v ľudskej mysli. Zjednodušene povedané, ak človek ne-
myslí dostatočne na seba a svoje potreby rôzneho dru-
hu. A teda pes je zakopaný predovšetkým v nedostat-
ku zdravej, blahodarnej sebalásky. Macošský prístup
k sebe samému – neraz problém najmä u ľudí, ktorí sú
neskutočne obetaví a láskaví.

Zdravé hranice seba: pomerne frekventovaná téma
v súčasnosti. Poznať ich, cítiť ich vo svojom vnútri vô-
bec nie jednoduché. Lebo hranica medzi (bezohľadným)
egoizmom a citlivým vnímaním vlastných oprávnených
potrieb (občas v pude sebazáchovy) nie je vždy jasná.
Teda aspoň mne určite nie. Rovnako ako hranica me-
dzi zmysluplnou, veľkodušnou láskou na jednej stra-
ne a sebadeštruktívnou mučeníckou obetou na strane
druhej. Takou obetou, ktorá narúša vnútornú integritu
a môže byť fatálna.

Ako si ochrániť posvätné územie duše... aj to patrí
k témam, o ktorých som sa s mamou chcela porozprá-
vať viac, do hĺbky – no nestihla som.

Fragmenty a súradnice mojej mamy

Dcéra Johany Krotkej 1

Moja mama prišla na svet v Markušovciach počas druhej svetovej vojny, pätnásť rokov po svojom staršom bratovi. Na dedine mať v tých časoch len jednodve deti bolo čosi nevídané. V prípade mojich starých rodičov však zákonitá: dedo Andrej počas hospodárskej krízy odišiel za prácou do kanadských lesov. Svoju mladú ženu s dvojročným synčekom musel opustiť; nikto netušil, na ako dlho. Moja babička celý čas snívala o ďalšom dieťati, o dcére. *Jedno dieťa – postrach*, vravievala. Po jedenástich rokoch, keď sa jej muž vrátil domov, sa im po nejakom čase podarilo splodiť moju mamu (podľa všetkého viac z rozumu než z vášnivej lásky). Babičke sa splnil veľký sen: vynosila a šťastne porodila vytúžené dievčatko. Musel to byť posledný vlak, lebo krátko nato sa jej plodnosť uzavrela. *Prišla som o periodu*, viackrát sa stručne zmienila o dôležitom medzníku svojho ženstva (s východniarskym akcentom, ktorý dodnes milujem).

Hoci mama sa narodila aj vyrástla v relatívne skromných pomeroch – bez kúpeľne či splachovacieho záchoda, nezažila skutočnú biedu ani hlad. Jej rodičia boli v niečom ideálna kombinácia: príčinliví, schopní gazdovia – sedliaci, ktorí zveľaďovanie majetku považujú za samozrejmosť. Pred 48. vlastnili aj nejaké polia, kus lesa a na sezónne práce si najímali pomocné sily.

Mamina mama – zaslobodna s nádherným, priam literárnym menom Johana Krotká, požívala v dedine vážnosť; prísna, zásadová a (chorobne) hrdá. Z rozprávania viem, ako sa do domu mojich starých rodičov chodilo po radu v otázkach gazdovania, vzťahov, náboženstva, zdravia... Babička Johana bola nielen nábožná, ale aj neklebetná a veľmi pracovitá. Moju mamu zapriahala do domácnosti, koľko sa dalo; šikovných rúk do hospodárstva nebolo nikdy dosť. Mama musela

všetko: priať, tkať, mútiť maslo, zamiesiť na chlieb, postarať sa o dobytok, pomáhať na poli... (Spomedzi domácich prác je v mojej fantázii najextrémnejšia jedna: všetko prať v ruke. Prežiť detstvo a mladosť bez práčky, bez odstredivky si neviem dobre predstaviť; čistá hrôza.)

Vzťah babičky k jedinej dcére mal v mojich predstavách odjakživa zvláštnu, nedefinovateľnú príchuť. Od detstva, keď som ich dve videla v nejakej interakcii, vnímala som podivnú zmes prvkov. Niečo nevypovedané, potlačené, vzájomne nekompatibilné. Napriek tomu si jedna druhú vážila. Úcta možno prevažovala nad láskou v zmysle vrúcnej náklonnosti.

Ozaj... maminho otca po návrate z Kanady na dedine prezývali *Amerikan*. V Markušovciach patrila k chlapom, čo odišli za oceán, aby materiálne povzniesli svoju rodinu. Nešlo však len o *dolariky*. Mama spomínala, ako priniesol do rodiska cenné gazdovské know-how, pokrokové zmýšľanie (nástupom komunizmu v 48. bol tomu koniec). A viem od mamy aj to, ako si priniesol obrovský kufor plný poriadnej chlupskej garderóby – dlhý kožený plášť, krásne opasky, čižmy, klobúk, košele iného strihu, ako sa nosili bežne na dedine, a ktovie, čo ešte. Vo svojom prostredí bol nositeľom pokroku, istej noblesy, a domnievam sa, že jeho osobnosť mala na moju mamu výrazný vplyv. Keďže pri výchove jediného syna chýbal, aký-taký podiel na výchove dcéry určite mať chcel. V dome však bola generálom moja babička (rozhodne nie *krotká*), takže netuším, ako si podelili kompetencie. Ak si však moja mama vyslúžila pre niečo u svojej mamy nálepku *plana*, zvyčajne sa skonštatovalo: *ta to ocova vyhova*. Jediná dcéra sa stala otcovou chránenkyňou, miláčikom; prvorodený syn bol zase miláčikom svojej mamy, tiež zákonite a navždy.

Bol to on, mamin brat Michal, kto ako mladý bohoslovec a neskôr kňaz najviac podporoval svoju mladšiu sestru vo vzdelávaní, v rozlete ducha. V jej živote mal zásadnú, nezastupiteľnú úlohu. Nosil jej knihy, celý svoj život ju brával na rôzne podujatia, zoznamoval ju so zaujímavými ľuďmi (najmä s kňazmi) na Spiši, neskôr na Liptove, v Bratislave. Bol na ňu neskutočne hrdý. A ona naňho.

Viem, že si hovorili tajomstvá, ktoré nevedel nikto iný. Maminho brata sme doma odjakživa volali ujo Miško. Ako kňaz nemal ženu, deti; bol by dal život za milovanú mladšiu sestričku, za svoju princeznú.

„Eľenko“ – tak ju celý život volal. (Áno, spišské nárečie si dodnes zachováva nádherný piaty pád.)

Kolíška, posteľ, studňa...

Predstavujem si rodný dom svojej mamy, ako si ho pamätám z detstva: z gánku sa vchádza rovno do kuchyne, naľavo sú dvere do *prednej chyži*, napravo do *zadnej chyži*. Jedna je orientovaná do ulice, tá druhá, s nízkymi oknami, do dvora. A kráčam ďalej: po ľavej ruke, pod jednou obrovskou dlhou strechou, rad za radom, rôzne hospodárke priestory; v pamäti mi utkvel *sipane* plný dobrôt – novodobá komora, špajza – s ťažkým železným kľúčom ako od kostolnej brány. Vidím pred sebou aj prázdnu maštal', kuríny, vzadu obrovskú, vysokánsku stodolu s povalou a všade množstvo sena, prachu i neveľký drevený rebrinák, na ktorom vozím sestru a ona mňa, na striedačku. A ešte o kúsok ďalej, vzadu na dvore, ako kôl v plote, malá drevená búdka s drevenou hasprou, s muchami a pavučinami.

V zadnej časti rozľahlého pozemku maminých rodičov napravo, čiastočne oddelená nízkym plotom, je divoká záhrada – čierne ríbezle, egreše, belavé jakubky...

a priamo v tráve zvláštny hrb, odkiaľ sa malými podivnými dvierkami schádza strmo dolu po schodoch do chladnej pivnice plnej neznámych vôní.

Pri plote mamina mama pestuje staroružové echinacey, astry, žiarivé kapucínky, gladioly... a ešte milované sirôtky i neodmysliteľné cínne; tá obrovská škála farieb. Ozaj, a na priedomí, len kúsok od vstupnej brány napravo, je studňa so strieškou, s kľukou a vedrom na dlhočiznej reťazi.

Vo vnútri domu, v zadnej izbe, nad manželskou posteľou visí obrovský oválny obraz: Ježiš sa modlí v Getsemanskej záhrade. Tá posteľ... predstavujem si, ako sa dedinský človek mohol na tej istej posteli narodiť, o mnoho rokov neskôr na nej zomrieť a počas života na nej splodiť – v prípade ženy dokonca aj porodiť – svojho potomka.

V životopisoch ľudí narodených po roku 1951 (aj keď pochádzajú z vidieka) je miestom narodenia okresné mesto – lebo tam bola pôrodnica. Neprišli na svet v domácom prostredí, čím zanikla tá pôvodná úžasná rozmanitosť pri biografickom údaji „rodisko“. Dôležitá informácia o mieste, kde človek zvyčajne vyrástol a ktoré patrilo (k nedefinovaným, nevypovedaným) súčasťam jeho identity navždy.

Zdravé hranice seba

Dovoľm si tvrdiť s takmer absolútnou istotou, že mama – na rozdiel odo mňa – mala v kontakte s vonkajším svetom svoje hranice jasne definované. Nepotrebovala si ich teoreticky vymedzovať a zamýšľať sa nad nimi. Mala svoj ochranný štít, svoju autonómiu; zrejme od narodenia.

V kolektíve nikdy nebola utláčaná či bezbranná – mala skôr prirodzenú autoritu. V mojich predstavách

dokonca ani v detstve nebola naivná. Jej duša akoby predčasne vyspela a zmúdrela – tak ju vidím vnútorným zrakom. Narodila sa svojim rodičom vo vysokom veku; jej mama bola najmladšia z jedenástich detí, a tak všetky dôležité sesternice a bratanci boli od mojej mamy výrazne starší. Jediný súrodenec – starší brat, odkedy ho začala vnímať, bol seminaristom v Spišskej Kapitule; neskôr tajne vysvätený za kňaza s komplikovanou životnou cestou počas komunizmu.

Po barbarskej noci v apríli 1950 časť cenných predmetov, vrátane šperkov, zo spišského biskupského úradu i seminára dočasne ukryli v dome maminých rodičov. (Ona mala vtedy deväť rokov.) Čo sa ukryť nedalo, bol klavír, na ktorom sa v detstve učila hrať.

Z domu bola od útleho detstva naučená na maximálnu diskretnosť, akékoľvek zbytočné reči či poznámky sa rovnali takmer smrteľnému hriechu. A nedôverovať hocikomu, dbať na ostražitosť. To všetko bolo pre mamu samozrejmosťou.

Byť „sama svoja“

Moja babička svoju jedinú dcéru – z fragmentov, ktoré poznám – viedla prísne a z dnešného pohľadu až bigotne. (Napríklad v treskúcej zime ju o šiestej ráno budila, aby išli spolu na roráty do kostola na kopci. Nepýtala sa, či sa jej chce. O tom sa nediskutovalo.) *Modli sa a pracuj* – tak si predstavujem základné piliere života v dome babičky Johany. V istých veciach na moju mamu azda príliš tlačila a ona sa nebúrila. Hoci nemala submisívnu povahu, vnímala neľahký život svojej matky a nechcela jej priťažovať odbojnosťou.

Prísny poriadok a režim musel byť, vo všetkom: v skutkoch, v slovách. Lenže myšlienky... tie sa dieťaťu nedajú nakazovať. Nech moja babička na pleciah jedinej

dcéry kládla koľkokoľvek gazdovských povinností, nemohla v nej zabiť bytostnú túžbu žiť inak. Nemohla z mojej mamy vydusiť volanie po tvorivom živote plnom farieb a nepoznaných svetov, ďaleko za hranicami Markušoviec.

Moja mama Elenka nikdy v sebe nemala pachuť dedinskej, upätej mravopočestnosti a rigídnosti, ktoré sa občas spájajú s nezdravou pokorou a prehnanou skromnosťou – aj v nárokoch na seba či druhých (pod vplyvom zle uchopeného kresťanstva). Túžba žiť naplno a autenticky ostala v mojej mame nezakalená, nedeformovaná.

Pomerne náročné cudzie slovo „autonómnosť“ moja babička nepoznala. Ale zvyčajne ho vyjadrovala spojením „sama svoja“. Dá sa to v človeku vyhubiť, potlačiť? Myslím, že áno. Ak človek na sebe pácha násilie a v rôznych ohľadoch ide proti sebe. Moja mama tieto sklony nemala. To masochistické sebatoptláčanie a sebatrýznenie jej nebolo vlastné.

V mojich očiach bola hrdinka: nekonečne odvážna, dobrodružná. Ako maturantka na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi oznámila jedného dňa svojim rodičom, že chce v Bratislave študovať architektúru. Čo je to architektúra? Nemali tušenia. Celé roky dúfali, že jediná dcéra ostane s nimi a doopatrúje ich – dokonca jej vyhliadli ženícha z vedľajšej dediny. (Mama si na prihlášku na VŠ ako voľbu číslo dva dala právo. Ale na to už nikdy neprišlo.)

Prijali ju na štúdium architektúry spomedzi sto uchádzačov, z ktorých vzali jednu päťtinu. Vždy sa mi to zdalo vzrušujúce a bola som na svoju mamu hrdá. Mala originálny rukopis, cit pre grafickú podobu textu a vedela výborne kresliť – aj to bola súčasť prijímačiek. Dodnes netuším, kto – a či vôbec niekto – ju na ne pripravoval. Bola nielen šikovná, ale na konci 50. rokov mala aj dobrý pôvod: robotnícko-roľnícky. Hoci babička sa modlila, aby jej dcéru neprijali, stal sa opak. Ak dieťa neberie od svojich